

7.6 Norbertijnen of premonstranzers

Bronnen: Internet, Backmund, Verzijl, Sassen, Bijsterveld1

De nonnen van Keizersbosch spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van de kerk in Leende. Daarom is een literatuurstudie verricht om zoveel mogelijk informatie over de kloosterorde, waaruit de nonnen voortkwamen, verricht.

De titel is de aanduiding voor de reguliere kanunniken* en lekebroeders van de Orde van Prémontré, in 1121 door Norbert van Xanten gesticht.

De orde, die het beschouwende leven (liturgische dienst) verenigt met het actieve leven (zielzorg, onderricht, enz.), kwam spoedig tot grote bloei. Ze stichtten kloosters o.a. in Averbode en Postel. Deze kloosters kunnen als collectieve stichtingen van de regionale aristocratie getypeerd worden.

Later brachten de Hervorming en de Franse Revolutie haar aan de rand van de ondergang. Maar in de loop van de 19de eeuw kwam zij tot herstel. Zij is thans ingedeeld in zes 'circarieën' of taalgroepen die samen 29 abdijen ('canonieën') omvatten.

De Brabantse circarie (Nederland en België) telt zes abdijen waarvan die in België Averbode (Scherpenheuvel-Zichem) en in Nederland de abdij van Berne (Heeswijk) voor ons van belang zijn.

De abdij van Averbode bezat te Neer de hoeve Keizerbosch, welke zij als gift ontvangen had van de Heeren van Horne bij Roermond. Deze hoeve ontleende haar naam aan het riviertje Kijzer of Keizer, hetwelk de landerijen en het aangrenzende bos bespoelde. Keizerbosch wordt reeds in een oorkonde van 1185 onder de bezittingen van de abdij Averbode genoemd.

In 1134 had de vrome Elstrudis bij de abdij Averbode een vrouwenklooster gesticht. De Monialen (vrouwelijke monniken) werden rond het jaar 1200 of iets later verplaatst naar een dependance in Keizersbosch.

De heren van Horne werden de weldoeners, raadslieden en 'Heren' van de nieuwe stichting. Zo had omstreeks 1200 Engelbert, heer van Hom, de eigendommen der abdij Averbode te Keizerbosch door een milde schenking aanzienlijk uitgebreid, maar desniettemin is er echter eerst in 1246 sprake van het klooster van Keizerbosch.

In 1226 wordt het nog als hoeve vermeld, ofschoon er in dat jaar echter reeds een kerk in aanbouw was. Tot voltooiing dezer kerk schonk Hendrik, bisschop van Troja Magna, suffragaan (bisschop zonder eigen bisdom) van het bisdom Luik, aflaten aan al degenen, die iets bijdroegen tot den bouw der kerk.

In het begin ging het de kloostervrouwen van Keizerbosch niet erg voor den wind. De Heeren van Horn hadden beloofd het klooster te ondersteunen, maar deze ondersteuning liet nogal lang op zich wachten en het korte bestuur van verschillende abten van Averbode bespoedigde de, bouwwerkzaamheden niet.

In 1270 verleende de generaal-abt van Prémontré volle deelgenootschap in de gebeden en goede werken aan al degenen, die het klooster van Keizerbosch door aalmoezen of anderszins zouden bijstaan. Ook kregen de zusters in 1293 van Paus Gregorius X verlof om erfenissen vanwege hun bloedverwanten te aanvaarden, leengoederen uitgezonderd.

Zooals reeds gezegd zag het voor het klooster aanvankelijk niet erg rooskleurig uit; het werd later echter beter, vooral toen de Heeren van Horne toeschietelijker werden. Zij gaven rijke aalmoezen aan het stift (samenwoningsverband van eertijds rijke, ongehuwde dames, veelal met een zekere religieuze inslag) en kozen er hun laatste rustplaats. In de kerk van Keizerbosch- werden o.a. begraven Willem III, Heer van Horne in 1264; Willem IV, Heer van Hom in 1304; Engelbert van Horne, Aartsdiaken van Luik na 1306; -Gerard, Heer van Horne in 1354 en Arnold van Hom in 1389. Het oude necrologium (boek met namen van overleden leden van een godsdienstige gemeenschap) van Keizerbosch vermeldt meer dan 25 leden, zoowel mannelijke als vrouwelijke van het geslacht van Horne, als weldoeners.

Waarschijnlijk werd in de 13e eeuw een reeds genomen besluit om het klooster op te heffen door ingrijpen van de Van Hornes teniet gedaan.

In 1283 kreeg het klooster door toedoen van den Heer van Horne het bevestigingsrecht der kerken van Heeze en Leende. De invloed dezer Heeren op het klooster werd echter met den dag grooter; zij mengden zich in de meest intieme zaken, wierpen zich als protectoren van het klooster op en wisten ook door te drijven, dat alleen adellijken als postulant (aanzoeker) werden aangenomen.

De scheiding tussen Averbode en Keizerbosch werd na verloop van tijd steeds groter. De abt van Averbode besloot in overleg met zijn convent de bezittingen der abdij in den omtrek van Keizerbosch gelegen aan dat klooster als eigendom af te staan. Zoo ontving Keizerbosch op St. Remigiusdag 1288 (1 Oct.) het patronaat over de kerken van Helden, Nunhem, Buggenum, Halen en Roggel. met de daaraan verbonden tienden.

Het klooster Keizerbosch wist zich na verloop van tijd meer en meer onafhankelijk te maken van het vaderhuis, de abdij Averbode. Dit had echter tot noodlottig gevolg: de algehele verslapping der kloostertucht en bracht het in latere jaren den val nabij.

In het jaar 1353 is het aantal monialen beperkt tot 25. Omdat er een exclusieve voorkeur bestond voor de adel (adellijke dames) raakte het klooster in verval.

De stiftsvrouwen, die sedert langen tijd reeds uitsluitend uit den adel geworven werden, hadden bijna alle gemeenschapsleven prijsgegeven. Haar dracht week merkkelijk af van die der andere Norbertijnsche zusters; de inkomsten van het stift waren niet toereikend, terwijl de kloostergebouwen in een treurige staat van verval verkeerden. Ook hadden de betrekkingen, die de zusters, overigens niet meer talrijk, met de meestal verwante adellijke families uit den omtrek onderhielden haar invloed op de verslapping der kloostertucht. Toen de abt in 1598 pogingen aanwendde om het gemeenschappelijk leven te Keizerbosch weder in te voeren, stuitte dit op een hevig verzet der stiftsvrouwen.

Pogingen vanuit Averbode om de tucht te herstellen mislukten totdat de abt Matthias Valentijns in 1615 radicaal ingreep.

Hij ontbond, in overleg met de andere abten en met toestemming van den nuntius de onhandelbare kloostergemeente, zond de stiftsvrouwen, onder zekere voorwaarden naar hare familiën terug en verving ze door drie zusters uit het Norbertinissenklooster Gempe, n.l. Maria van de Sande, die tot priorin, Philippina Coels, die tot novicen-meesteres en Margaretha Sagermans, die tot dispensierster werd aangesteld. De uitkomst was verrassend. De faam der kleine kloostergemeente verbreidde zich weldra zoozeer, dat verschillende postulanten, meestal niet adellijke, voortaan zich kwamen aanbieden om onder leiding der ervaren novicen-meesteres het kloosterleven te beproeven. Het aantal zusters groeide snel aan. Keizerbosch herleefde en ging een nieuwen bloei tegemoet.

Tot zover de essenties van de geschiedenis zoals ontleend aan de genoemde bronnen en beperkt tot ca 1600

Opmerkelijk in deze geschiedschrijving is dat er een gat gaapt van ruim 200 jaar namelijk de melding dat in 1353 het aantal nonnen tot 25 gedaald is en 1598 toen de abt van Averbode pogingen ondernam de tucht te herstellen.

Dit kan een gevolg zijn van de deplorabele toestand van Keizerbosch maar kan ook veroorzaakt zijn door een veel latere gebeurtenis ontleend aan Verzijl en Sassen die nu volgt.

Het klooster Keizerbosch bleef bestaan tot de opheffing door de Fransen. Het was op 10 Febr. 1797, dat de verdrijving der kloosterzusters plaats vond. Alvorens te vertrekken, betuigden zij hun leedwezen. dat zij gedwongen werden het stift te verlaten en in de wereld terug te keren. Ook namen zij de bonus niet aan die de republikeinse regering in ruil gaf voor de aangeslagen kloostergoederen. De proost vestigde zich met de priorin en de kloosterzusters in de oude predikantenwoning te Deurne. Zijn bemoeiingen om het klooster te herstellen, hadden geen gevolg.

De religieuzen zijn, na een verblijf van enige jaren, van daar naar elders vertrokken en hebben toen, naar het schijnt, een gedeelte van het archief van het klooster te Deurne achtergelaten. Althans stukken die blijkens hun inhoud, tot dat archief moeten behoord hebben, zijn dezer dagen teruggevonden op een zolder onder Deurne en thans in het bezit van een onzer kennissen, die onbekend wens te blijven.

Deze laatste alinea is ontleend aan Sassen die dit in 1884 in de Maasgouw schreef.

We moeten vrezen dat informatie uit de bouwperiode van onze kerk ons onthouden wordt omdat deze precies viel in het informatieloze gat in de historie van de nonnen uit Keizerbosch.

Wel kunnen we vaststellen dat er een nauwe band bestond tussen de nonnen en de opeen volgende heren van Horne. Dat ze een hand hebben gehad in de bouw van een nieuwe kerk in 1474 lijkt daarom waarschijnlijk.

Voor alle duidelijkheid moet gesteld worden dat dit geslacht Van Horne niet dezelfde is als het geslacht met dezelfde naam dat de Heerlijkheid Heeze-Leende bezat.

De volgende zin zou er aan toegevoegd kunnen worden ware het niet dat deze Arnold een andere lijkt te zijn dan de Arnhold van het geslacht dat Heeze- Leende beheerde die in 1404 stierf.

Arnold van Horne die bij de bouw (of de voorbereiding daarvan) van de kerk betrokken had kunnen zijn werd in 1389 in de kerk van het klooster van Keizerbosch, zoals velen uit zijn geslacht, begraven.

Een verder onderzoek naar de oude documenten waar Sassen over rept zou mogelijk zaken over de Leendse kerk aan het licht kunnen brengen.